

הגלות התכווצה: תעלומת שנות הגלות במצרים

בחיים חייב להיות שעבוד, הקב"ה ברא עולם כזה בו אדם חייב לקבל על עצמו מחויבות כלשהי ואינו יכול לחיות חופשי. אולם עומדת בפני האדם הבחירה איזה עול לקבל עליו. הוא יכול לקבל "עול תורה", שהוא עול נעים ומרומם ואז ייחסך ממנו "עול דרך ארץ", שהוא עול מלחיץ ומבלבל יותר.

ב"ה | פרשת בא | ה'תשפ"ו

יציאת מצרים והן מסתכמות לכל היותר ב-350 שנה. מעבר לכך, עמרם ירד למצרים בן כמה שנים ולא ביום לידתו, שהרי יוכבד אחותו הצעירה נולדה בירידה למצרים בין החומות והוא היה יותר גדול. גם עמרם לא נולד ביום מות אביו ומשה לא נולד ביום מות עמרם, אלא שלוש הדורות חיו חלק מהחיים במקביל זה לזה. כך שסיכום שנות החיים שלהם מצטמצם הרבה והוא פחות משמעותית מ-350.

אכן חז"ל למדו מהלשון "רדו" שמה, כי מניין השנים במצרים היה פחות מחצי מ-430:

בראשית מב,ב: 'הנה שמעתי כי יש שבר במצרים רדו שמה' - **רש"י:** 'רדו' ולא אמר 'לכו' (אף שהיה ראוי לתפוש לשון טוב ולא 'רדו'), אלא רמז **למאתים ועשר שנים** שנשתעברו למצרים כמניין רדו.

אם כן, כיצד יכולה התורה לומר בלשון **עובדה מהעבר** נתון שאינו נכון?

הגמרא אומרת כי הפסוק הזה הוא אחד האתגרים שעמד בפני כותבי "תרגום השבעים". בזמן בית המקדש השני, ביקש תלמי, מלך מצרים, לתרגם את התנ"ך ליוונית והזמין שבעים ושניים מחכמי ישראל לעשות זאת. תלמי חשש כי הם יעגלו פינות ולא יתרגמו את התורה כצורתה ולכן פיזר אותם בחדרים נפרדים כדי שלא יוכלו לתאם גרסאות. אולם שרתה בהם רוח הקודש וכולם הרגישו באותם מקראות שעלולים לעורר שאלות אצל הגוי. אחד השינויים שעשו היה הפסוק שלנו:

האם התורה כותבת מספר לא נכון?! האם יכולה להיות מילה לא מדוייקת בתורה?! פרשת "בא" מציבה עובדה קשה להבנה, שגרמה מבוכה כלפי הגויים ומטרידה את המפרשים אלפי שנים.

פרשת בא היא נס החירות והגאולה. אחרי גלות ארוכה וקשה, אירע הנס הבלתי נתפס וחומות מצרים נפלו בפני ישראל. עם ענק יצא לחירות עולם, בדרכו חזרה לנחלת אבות. התורה מביטה אחורה ומסכמת את משך השנים בהן יצאנו מארץ ישראל וסבלנו במצרים:

1. שמות יב: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים של- שים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים.

ברור ופשוט: הגלות נמשכה 430 שנה. אבל הבעיה גדולה: לא יתכן שהיינו במצרים 430 שנה. הדרך הפשוטה לחשב את משך הגלות היא באמצעות המשפחה החשובה בעם ישראל ולחשב את שנות החיים של בניה שגרו במצרים.

רש"י: אי אפשר לומר [430 שנה] בארץ מצרים, שהרי קהת מהבאים עם יעקב למצרים היה, חשוב כל שנותיו (133) וכל שנות עמרם בנו (137) ו-80 של משה עד יציאת מצרים [והם ביחד רק 350 שנה]. ועל כרחך הרבה שנים לקהת עד שירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעו בשנות קהת והרבה משנות משה נבלעים בשנות עמרם.

התורה עצמה מפרטת את שנות החיים של קהת, עמרם ומשה עד

לדעת המהרש"א, גביהה רצה להסתמך על הפסוקים ולכן נקט את לשון הפסוק, למרות שהדברים אינם נכונים עובדתית. והקושייה על לשון הפסוק מתעצמת.

אחרי שלמדנו שהשעבוד התקצר מ-430 שנה, ראוי לבחון כמה הוא כן נמשך. האמת היא, שהשעבוד היה נמוך משמעותית מ-210 שנים. הם אמנם שהו בגבולותיה הגיאוגרפיים של מצרים 210 שנים, אבל חלקן הגדול לא היו קשות ונוראות, וקצת מהן היו אפילו יותר טובות מאשר השנים בארץ ישראל.

על שנות הירידה הראשונות נאמר: "ויחי יעקב בארץ מצרים 17 שנה" וידוע הפירוש שאלו השנים הראשונות שיעקב אבינו חי בהן עם עונג ונחת. לראשונה הצטופפו הנכדים למרגלותיו והמשפחה חיה באחדות וביראת שמים. השנים הטובות נמשכו הרבה אחרי מותו וחז"ל אומרים שהשעבוד החל במות לוי, שמת אחרון מהשבטים. לוי הסתלק 94 שנים אחרי שירד למצרים ונמצא שהשעבוד נמשך לכל היותר **116 שנים** (210 פחות 94).

שמות ו, טז: ושני חיי לוי שבע ושלושים ומאת שנה - **רש"י:** למה נמנו שנותיו של לוי [ולא כשאר השבטים]? להודיע כמה ימי השעבוד: שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שיעבוד... ולוי האריך ימים על כולם. **פירוש המורה - חי על רש"י:** ושנות לוי משירד למצרים עד מותו הם 94 שנה... תוציאם מה-210 שנה ונמצא שלא היו ימי השעבוד רק **116 שנה**.

אולם גם 116 אינו מספר שנות השעבוד הסופי. שכן הייתה הדרגה בהכבדת הלחץ והשעבוד המוחלט החל יותר מאוחר ונמשך **86** שנים. כמניין שנותיה של מרים הנביאה שנולדה בעת שהחל השעבוד ונרמז בשמה "מרים" מלשון "מרירות" והיא הייתה בת **86** בעת יציאת מצרים.

שמות רבה כו, א: גזירה הראשונה שגזר פרעה על ישראל, שנאמר 'וימררו את חייהם', העמיד לו הקב"ה גואל - זו **מרים** על שם המירור [שנולדה אז והייתה ביציאת מצרים בת **86**].

כך שירדנו מ-430 שנה ל-116 שנה ו-86 שנה - שהן עשרים אחוז, חמישית, מ-430. וסימנך "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים", כיון שהשעבוד נמשך בדיוק חמישית מ-430 שנה.

כאן עולה התמיהה ההפוכה: **איך התכווצה הגלות בשמונים אחוז?**¹ ואיך גביהה בן פסיסא תבע פיצויים על מספר שנים שהוא מנפח פי חמש ממשך השעבוד האמתי?

ב. לשלמות העניין, ראוי להתייחס למספר חשוב נוסף: המספר הראשון שמוזכר ביחס לגלות מצרים.

מגילה ט: מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים ולא גילה על מה כינסן ונכנס אצל כל אחד ואמר כתבו לי תורת משה. נתן הקב"ה בלב כל אחד עצה והסכימו כולן לדעת אחת וכתבו ... 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות ארבע מאות שנה'.

במקום לתרגם "אשר ישבו במצרים ארבע מאות ושלושים שנה", כתבו "במצרים ובשאר ארצות 400 שנה". הם כיוונו לכך ששנות הגלות כוללות גם את משך השנים בארץ ישראל קודם הירידה למצרים, מאז ברית בין הבתרים שהגיע אברהם ארצה. שכן הארץ לא הייתה שלהם והיו בבחינת גרים וזרים.

זה פתרון טוב כדי לאטום את פי הגוי ומה נאמר אנחנו לנוכח המילים "ומושב בני ישראל במצרים"?

התמיהה קשה יותר: מספר השנים הגדול המצויין כאן, שימש את גביהה בן פסיסא כבסיס לתביעה משפטית ממונית נגד מצרים. והקושי מתעצם: איך אפשר לתבוע לפי מספר שלא התרחש במציאות?

בזמן הכיבושים הגדולים של המלך אלכסנדר מוקדון, בתחילת ימי הבית השני, הוא הגיע למזרח התיכון וכינס ועידה של מנהיגי האומות, במטרה לפתור את הסכסוכים באיזור. נציג מצרים קם ותבע בחזרה את כלי הכסף, הזהב והשמלות שהשאלנו לפני שיצאנו. ביקשנו מתנות בלשון "שאלה" והמצרים שהיו בטוחים שאנו יוצאים לשלושה ימים וחוזרים (ואכמ"ל) העניקו לנו בחפץ לב. חכמים לא ידעו כיצד לענות לו, עד שבא איש חכם והשתיק אותם:

סנהדרין צא: באו בני מצרים לדרון עם ישראל לפני אלכסנדר נדרוס מוקדון, אמרו הרי נאמר 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום', תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. אמר גביהה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן ... 'ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה' תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששעבדתם שלשים שנה וארבע מאות... לא מצאו תשובה וברחו.

גביהה השתיק אותם בכך, שהוא ישמח לפתוח את החשבון בינינו. תשלמו את דמי השעבוד עבור 600,000 עובדי פרך כפול 430 שנות עבדות. והתמיהה מתעצמת: האם גביהה בנה טענה משפטית על נתון שכולנו יודעים שהוא לא התרחש כפשוטו?!

מהרש"א סנהדרין צא: ארבע מאות ושלושים שנה לאו דוקא, שהרי לא היו במצרים כי אם "רדו" שנה. גם כל זמן שהיה יעקב ויוסף קיים לא היו משעבדים בהם. אלא גביהה נמשך אחרי הפסוק.

1. ידועים דברי חז"ל: "קושי השעבוד השלים". אבל זה הסבר לכך שה-430 המתוכננים מראש, התקצרו ל-210. אבל לא לכך שרוב ה-210 עצמן בתוך גבולות מצרים היו נוחות ומענגות.

2. בראשית טו: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועברום וענו אתם ארבע מאות שנה.

במעמד הנעלה של "ברית בין הבתרים", ה' הבטיח לאברהם כי בניו עתידים לרשת את הארץ, אבל לפני שיהיה טוב - יהיה רע. הם יגלו למצרים ל-400 שנה ואחר כך תבוא חירות ונקמה בגויים.

מדוע נאמר לאברהם שהגלות תמשך 400 שנה ואילו כאן נאמר שהיא נמשכה 430 שנה, תוספת של שמונה אחוז מס סבל? הז"ל מיישבים כי 400 שנה הן מעת לידת יצחק, שעליו חלה הגזירה בפועל, ככתוב "גר יהיה זרעך בארץ לא להם" ואילו ה-430 המדוברים אצלנו מחושבות עוד קודם לכן, מאז ברית בית הבתרים, שנאמרה הגזירה לראשונה.

עולה השאלה המתבקשת: אם הקב"ה אמר שהגלות תמשך 400 שנה ומחושבת מאז לידת יצחק, מדוע מחליטה התורה אצלנו לחשב את הגלות כבר מעת ברית בין הבתרים ולהוסיף עליה שלוששים שנה? (זאת בנוסף לתמיהה הגדולה שדוכרה לעיל, כיצד נאמר "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים 430 שנה" כאשר כברית בין הבתרים לא היו במצרים)?

זאת שאלה חשובה, משום שהמספר "ארבע מאות" הוא מהותי ביסוד הגלות. יש סיבה גדולה לכך שגלות מצרים הייתה אמורה להימשך דווקא "ארבע מאות" שנה. המספר "ארבע מאות" חוזר כמה פעמים במקרא ויש קשר מהותי בין המופעים:

כלי יקר בראשית כג, טז: וישקל אברהם לעפרן' - לפי ש'עפרן' חסרו עולה למספר 400 בגימטריה 'רע עין' ... לכן מצינו בארבע מקומות מספר ד' מאות אצל בעלי עין רע: א. בעפרן שהיה רע עין ולקח ארבע מאות שקל כסף בדמי המערה. ב. אצל אחי יוסף שהייתה עינם רעה ביוסף הצדיק ונתקנאו בו עבור כתונת הפסים, לכן נתגלגל הדבר וירדו למצרים ד' מאות שנה בגירות ועינו ועברות. ג. אצל עשו שרעה עינו באחיו יעקב ובא עם ארבע מאות איש עמו. ד. נבל הכרמלי היה איש כילי רוע עין, לכן בא עליו דוד עם ארבע מאות איש לשלם לו כמדתו.

עפרן דורש מאברהם סכום עצום של 400 שקל כסף עבור מערת קבורה נידחת. עשו קם נגד יעקב עם 400 שכירי הרב. דוד בשנות בריחתו משאול, מקבץ סביבו 400 נערים וכדי להתפרנס הם מבקשים עבודה בשדהו של נבל הכרמלי. בסוף החודש באים לבקש שכרם ונבל - כשמו - מסרב לשלם להם. דוד עולה עם 400 נעריו כדי להשיב לו כגמולו (ורעייתו, אביגיל החכמה, עוצרת אותם בדברי פיקחות). וגם אצלנו, בני ישראל נידונים ל-400 שנות גלות במצרים. מה הקשר בין המופעים?

התשובה נמצאת כפעם הראשונה שהמילים "ארבע מאות" מופיעות בתורה: אצל עפרון החיתי. התורה כותבת "עפרן" בלי ואו, שכן "עפרן" הוא בגימטריה 400 וגם המילים "רע עין" הם בגימטריה זו. המונח "ארבע מאות" מופיע בכל פעם שצצה צרות עין וחוסר פירגון לזולת. אצל עפרן, עשו, נבל הכרמלי, וגם בגלות מצרים,

שהיא גם עונש ותיקון על צרות העין של אחי יוסף כלפיו.

מנגד, התיקון על צרות העין שהובילה לגלות מצרים, היא מידתו של משה רבינו, עליו נאמר "ותרא אותו כי טוב הוא". הגמרא אומרת (נדרים לח) שמשה היה בכחית "טוב עין הוא יבורך". הוא העניק את כל פלפולה של תורה לישראל, בלי לשמור כלום לעצמו ובלי לכעוס על כך שבניו לא ירשו אותו.

כיון שכן, שהמספר "ארבע מאות" הוא מהותי בגלות מצרים, מתעצמת השאלה: מדוע התורה מסמכת וכותבת שהגלות הייתה 430 שנה, מאז ברית בין הבתרים? זאת בנוסף לתמיהות הקודמות: מה כוונת הפסוק בכך, שבני ישראל ישבו במצרים 400 שנה? ומצד שני, כיצד התקצרה הגלות בפועל בשמונים אחוז ל-86 שנה?

ג. "שפתי כהן על התורה" הוא פירוש חשוב שנכתב לפני כ-400 שנה בצפת, בידי הרב מרדכי הכהן, מקובל ופרשן². הרב כהן מוצא את התשובה פשוטה וברורה מול העיניים ורק צריך להתבונן בכתוב:

3. שמות יב: ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים של- שים שנה וארבע מאות שנה: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים.

בתחילה נאמר שהם ישבו "במצרים 430 שנה" ולבסוף נאמר שהם יצאו "מארץ מצרים מקץ השנים הללו". כך שבשום מקום לא נאמר שהם ישבו "בארץ מצרים" 430 שנה, בתוך גבולותיה הגאוגרפיים של מצרים. רק "במצרים" הם שהו 430 שנה. "מצרים" היא תודעת האימה הפסיכולוגית של מצרים, כי חלפו בדיוק 430 שנה מאז מעמד ברית בין הבתרים בו שמעו בפעם הראשונה על התוכנית לגלות מצרים ומאז רדפה אותה אימת הירידה לשם.

למה הדבר דומה? חולה לב שומע מהרופא כי עליו לטוס לדרום אפריקה לעבור ניתוח מעקפים מרובע תחת הרדמה מלאה. החרדה מהניתוח לא מתחילה עם לבישת מסכת ההרדמה בכניסה לחדר הניתוח, אלא כבר כששומע מהקרדיולוג בקופת חולים שמשוה בלב לא מרגיש לו...

אכן הקב"ה ברחמיו המרובים חס עלינו ועשה למדנות על הדברים של עצמו: אף שהיינו אמורים לסכול ממש את כל משך השנים הללו, אבל ה' החשיב את כל השנים בהן היינו רדופים מהתוכנית לרדת למצרים, כאילו שהיינו שם בפועל. אחר כך ממשיכה התורה ואומרת כי "מקץ" כל השנים הללו, יצאו "מארץ מצרים" ממש, כי היציאה הייתה באמת מגבולותיה הגאוגרפיים של מצרים.

שפתי כהן: 'אשר ישבו במצרים' - ולא נאמר 'בארץ מצרים', אלא במצרים מלשון 'מצור' (תודעת).

בכך מובן היטב, מדוע אומרת התורה שהגלות נמשכה 430 שנה, אף שהייתה אמורה להימשך רק 400 שנה? שכן הרתיעה הפסיכולוגית

2. זאת להבדיל מ"שפתי כהן על השולחן ערוך", שנכתב בידי הרב שבתי הכהן בפולין.

היו אמורים ישראל לשתות במצרים חמש כוסות תרעלה, לסבול שם 430 שנה שהם חמש פעמים 86. אבל הקב"ה חס והפחית ארבע כוסות פורענות - ארבע חמישיות 86 והשאיר רק כוס פורענות אחת, 86 שנות שעבוד. לכן שותים ארבע כוסות של גאולה כנגד ארבע כוסות התרעלה שנחסכו מאתנו והפכו להיות ארבע כוסות של גאולה.

תורת חיים חולין צא: היה נגזר על ישראל שיהיו משר-עבדים במצרים 430 שנה, ועיקר שעבודם לא היה אלא שמונים ושש... לכן תיקנו ארבע כוסות, ש"כוס" בגימטריא 86 ונחסר מהשעבוד ארבע פעמים "כוס". להכי כתיב 'וחמשים עלו בני ישראל' שלא השתעבדו אלא חלק חמי-שית מ-430 שנה.

ב. עוד רמז נהדר אודות המספר 116: בפרשת ויגש קראנו על הרגע המדהים בו מסיר השליט המצרי את המסכה ומתגלה כ"אני יוסף, העוד אבי חי"?! יוסף מפציר למהר להביא את אבא למצרים כדי שיראה במו עיניו את הכבוד לו זוכה הבן האובד.

יוסף מוסיף ומצייד אותם במתנות לאביו במטרה לפוגג איכשהו את כאבו הנורא. ואולם יוסף בוחר במתנות פשוטות שאינן משקפות לכאורה את ההערכה לאביו הרגול. סוד בחירת מתנה הוא חפץ שייגע בליבו של המקבל, כלי מתאים לאישיותו הייחודית, ואולם יוסף בוחר מתנות סתמיות לכאורה.

התורה אומרת "ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נשאים משוב מצרים" ורש"י מביא שני פירושים: "יין שישן שדעת זקנים נוחה ממנו" ו"מדרש אגדה - גריסים של פול". יוסף שלח בקבוק יין מצרי ומילא שקים של "פול מצרי" גרוס, המאכל הלאומי במצרים: "פול", קטנית שעושים ממנה חומוס (ומגישים עם שמן זית, פלפל חריף וביצה קשה).

ואיך לומר, שתי המתנות קשות לעיכול: א. יין ממצרים? ארץ מצרים לא משתבחת בגפנים שלה. היא ארץ חמה ואינה מקום לגידול כרמים משובחים. ולכן ברור שיעקב יעדיף לעשות קידוש על יין מהר חבון או מרמת הגולן. ובכלל קשה להניח שיעקב ישתה יין שהוא לא יודע מי הכינו ומה רמת יראת השמים של הבן שחי לבדו 22 שנה בערות הארץ.

ב. שק קטניות גרוסות?! אם מישהו רוצה לתת מתנה לרבי מליובאוויטש, האם היה עומד במעמד חלוקת הדולרים לצדקה עם שק "קטניות"? האם לא היה מתאים יותר לשלוח ספר עם חידושי תורה שכתב יוסף במצרים?! תמונות של שני הנכדים שנולדו במצרים ויעקב לא יודע מקיומם?!

ממצרים נמשכה למעשה מאז ברית בין הבתרים כששמעו לראשונה על הגלות. אמנם הפסוק "ועבדום וענו אותם 400 שנה" מדבר על התכנון הראשוני לעבדות ועינוי ממש, וזה תוכנן רק ל-400 שנה. (כפועל גם נבואה רעה זו קוצרה, כי קושי השעבוד השלישי).

עדיין צריך להבין את התמיהה על גביהה בן פסיסא: כיצד תבע פיצויים על 430 שנות גלות והרי לא היינו במצרים כל כך הרבה שנים וקל וחומר שלא השתעבדנו כל השנים הללו, אלא רק 86 שנים? יש ביאור חד ומבריק בספר "ידי משה" על מדרש רבה. ראיתי את הביאור בספר המחודד והמקורי "בדרך הרמז", פרי יצירתו של ידידי, הרב מנחם מענדל רייצס.

ידי משה על שמות רבה א,ח: צא וחשוב שלא היה השעבוד רק פו שנים והאיך נתקיים שיהיו 430 שנה? אלא מכח 'וחמושים עלו בני ישראל' - הרי חמשה חלקים כפול חמש פעמים פו הוא 430.

מהפסוק 'וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים', למדו חז"ל כי יצאו מארץ מצרים רק חמישית ממניין עובדי הפרך שם. עוד ארבע חמישיות מתו בזמן מכת חושך במצרים. נמצא כי פי חמש מהיוצאים ממצרים עבדו שם 86 שנה. לכן חמישית היוצאים היו צריכים לקבל פיצוי פי חמש ממה שעבדו בפועל - גם בשם אלו שלא יצאו - ופי חמש מ-86 הוא 430. כך שגביהה בן פסיסא תבע כצדק.

מכאן נעבור אל הצד השני ונברר איך התקצרה הגלות בארבע חמישיות? אם הגלות הייתה אמורה לארוך 430 או 400 שנה - כיצד החיים במצרים עצמה היו נוחים והסתכמו ב-86 שנות שעבוד?

ד. טרם ניגש לעניין, נצטט שני רמזים קלאסיים שהמשפחה תיהנה לשמוע סביב שולחן הסדר והם קשורים בשני המספרים האחרונים שעומדים לנגד עינינו: 86 ו-116.

למה שותים בליל הסדר ארבע כוסות? ההסבר הידוע הוא שהן כנגד ארבע לשונות גאולה שנאמרו למשה בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי". אבל עדיין לא ברור למה שותים ארבע **כוסות** לזכר לשונות הגאולה, ולא ארבע לשונות פרה או ארבע כפיות חרוסת?

ישנו רעיון מבריק המובא בספר "תורת חיים", שכתב הרב אברהם חיים שור, מגדולי רבני גליציה לפני כ-400 שנה, בן משפחת "שור" המעטירה, אח התבואת שור וצאצאי הבכור שור: המילה "כוס" היא בגימטריה 86 ו"להוסיף שמבחינה הלכתית כוס היא רביעית וידועה שיטת הגר"ח נאה שרביעית היא 86 סמ"ק]. והנה לכתחילה

3. גם בפסוק זה נאמר "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם 400 שנה" וגם ארץ ישראל הייתה "לא להם", שהרי עוד לא נחלו אותה. לכן גם נבואה זו שתוכננה מראש להיות בעבדות ממש, התהפכה בסופו של דבר בחסדי המקום וחושבו להם השנים שגרו בארץ ישראל וסבלו תודעתית מאיימת מצרים, כנ"ל בפנים.

4. הרבי מליובאוויטש מבאר (ליקוטי שיחות י/157): יוסף התכוון להקדים את הבאות ולשגר מסר נחמה לאביו. כשהאחים יחזרו עם הבשורה "עוד יוסף חי והוא משנה למלך מצרים", יעקב יקרא לילדיו ויבקש הסברים ואז עלול לגלות אמת מרה ונוראה: בניו שיקרו לו כל השנים, הם ידעו שלא 'טרופ טורף יוסף' ולא 'חיה רעה אכלתהו', אלא עשרה אחים תפשו נער בן 17, כפתו אותו והכריזו 'לכו ונהרגוהו, לכו ונשליכהו, לכו ונמכרהו'. וכל ההתרגשות מהמפגש החדש עם יוסף תהפוך לתוגת הלב וצער.

עונה החיד"א רמז נאה: יוסף צופה את כאבו של אביו שייאלץ לנטוש בראש משפחתו את אדמת הארץ הקדושה ולרדת למצרים. כדי לנחמו שולח יוסף בקבוק "יין ישן" והמילים "יין ישן" הם בגימטרייה 430, לומר כי הדברים קורים בגזירה עמוקה שנאמרה בכרית בין הבתרים כי "גר יהיה זרעך". ואולם יוסף מוסיף ומנחמו כי הגלות לא תארך כל כך הרבה שנים, אלא רק "פול גרוס". המילה "פול" היא בגימטרייה 116, כמספר שנות השעבוד מאז פטירת לוי ועד היציאה ממצרים, ו"פול גרוס", כדי לרמוז שהשעבוד יהיה חסר וחצוי ולא יימשך חלילה 430 שנה.

חיד"א פתח עיניים מגילה טז,ב: 'שלח לו יין ישן' בגימטרייה 430, לקיים גזירת ת"ל שנה במצרים שדעת זקנים - אברהם ויצחק - נוחה הימנו ורוצים בגזרתו יתברך... ושלח גריסים של פול, לרמוז שיהיה **לחצאים** כמו גריסין שהן חצאים, והשעבוד לא יהיה אלא "פול" שנים [בגימטרייה 116].

אחרי הרמזים היפים, מתחזקת השאלה המרכזית: איך התכווצה הגלות? כיצד רוב 210 השנים במצרים עצמה, היו חיי עונג ונחת? הרבי מליובאוויטש הזכיר כמה פעמים את סוד המרת הסבל. בכל רגע עומדת דרך פשוטה להמיר דרמטית את הנגזר משמים ולשפר את מאורעות החיים.

ה. אפתח עם סיפור אישי שהתרחש בשיעור פרשת השבוע אותו אני מוסר בראשון לציון. לפני כעשר שנים עמדתי לסיים את השיעור ונותרו חמש דקות עד תפילת ערבית. צץ במוחי סיפור כלשהו וסתמתי את חמש הדקות. בעודי חוגר את האבנט, ניגש אדם מכובד בשם ר' אשר גוטמן ואמר: "הרב, אני ממתין כבר שנתיים להתגשמות הסיפור שלך". מה?! מתברר שהוא סובל מדאגה שמעיקה עליו, הבת המושלמת שלו לא מוצאת את החצי השני והוא ואשתו מתייסרים. בדיוק שנתיים קודם סיפרתי סיפור והוא קיבל עליו התחזקות בעקבות הסיפור, אבל הסגולה לא עוברת והבת עדיין רווקה.

הסיפור היה כזה: שנתיים קודם נכנסתי למכולת בכפר חב"ד ועל דוכן העיתונים עמדו שבועוני סוף השבוע. באותו שבוע התקיים מעמד "סיום הש"ס" העולמי ושערי העיתונים הציגו תמונות מרשימות. דפדפתי בעיתון והגעתי למדור "מכתבים למערכת". היה שם מכתב מרטיט שכתבה אישה:

"השבוע, אני והילדים נצטרף לבעלי ונסיים את הש"ס.

"לפני שלוש שנים ספגנו מהלומה. הילד הגדול נזרק מבית הספר והילד השני התבייש ללכת לאותו מוסד. ביתנו נחרב. שני ילדים

בבית בלי עתיד. ערב אחד ביקש בעלי לדבר. "תראי, אנו צריכים נס, וכדי לזכות לנס, עלינו לעשות משהו בלתי רגיל. תלו מודעה על שיעור מדי ערב, אין לי חשק להתחייב ואין לי אומץ לדרוש ממך לשלם מחיר. אבל מי יודע? אולי ניקח על עצמנו והקב"ה ירחם.

"מאותו ערב, הנושא המרכזי בביתנו הוא 'אבא הלך לשיעור? אבא חזר מהשיעור?'. לא יצאנו לחופשות שלוש שנים כי אבא לא מוותר על השיעור, ולשמחות משפחתיות מגיעים אחרונים כי לאבא יש שיעור עד שמונה. אז השבוע, כשאבא יסיים את הלימוד, אנחנו והילדים נסיים אתו יחד...".

התרגשתי מהסיפור וסיפרתי אותו במסגרת השיעור שלי, ומסתבר שאותו ר' אשר, שמחפש שידוך לבתו, לקח את הדברים ברצינות וקיבל שיעור יומי בשש בבוקר. כעת, שנתיים אחרי, הוא בא להתלונן בפני מספר הסיפורים שהסגולות לא עובדות... מה יכולתי לעשות? בירכתי אותו מכל הלב בשורות טובות. המציאות הייתה ששלושה חודשים אחר כך, הוא נכנס לשיעור והכריז בקול גדול: "הרב, שני כלה". החתונה התקיימה על גג אולמי הדר דימול וכובדתי לכרך את הברכה האחרונה...

מונחת כאן תובנה עמוקה: בחיים חייב להיות שעבוד, הקב"ה ברא עולם כזה בו אדם חייב לקבל על עצמו מחויבות כלשהי ואינו יכול להיות חופשי. אולם עומדת בפני האדם הבחירה **איזה עול לקבל עליו** והוא יכול לבחור את **השעבוד היותר נוח**.

הוא יכול לקבל "עול תורה", שהוא עול נעים ומרומם ואז ייחסך ממנו "עול דרך ארץ", שהוא עול מלחיץ ומבלבל יותר. ולהיפך: הוא יכול להסיר חלילה "עול תורה" ואז יצטרך לשלם ב"עול דרך ארץ".

מה שקרה במצרים הוא שמיד כשיעקב ירד, הורה לבניו לפתוח "בית תלמוד", מקום בו יתייגעו ביגיעת נפש לעמוד על עומקה של סוגיה. זה אף פעם לא קל, לא לאנשים כערכנו ואפילו לא לאנשים כמותם. ראשית, להקפיד על מחויבות בזמנים קבועים. לבוא בגשם וברוח, בערנות ובעייפות. שנית, ביחס ללימוד עצמו: הגמרא מספרת על כותי שנכנס לשיבה בבבל וראה את רבא מתאמץ בהבנת סוגיה, עד שאצבעות ידיו אדומות מדם. להתייגע בכל מילה בתמצות התורה שבכתב ובעומק דברי חכמינו. למעט בתאוות החומר עד ש"כך דרכה של תורה: פת במלח תאכל ומים במשורת תשתה".

כל עוד חיו השבטים, בני יעקב, הם שברו את הגוף והראש **בעמל תורה** והיו טרודים **"בחומר ובלבנים" רוחני**: ב"ליבון הלכה", קושיה ותירוץ והבנת סברא - והשעבוד הזה המיר את השעבוד ההוא ובכך יצאו ירי חובת "ועבדום וענו אותם". אולם אחרי שמתו כל השבטים, בני יעקב, הדור החדש שגדל במצרים סגר את הספרים והעדיף לעשות כסף כחלק מהאומה המצרית - ואז

המענה של יוסף לכאב המפלה את אביו הוא "גריסים של פול". יוסף רומז: 'אבא אהוב, הגריסים נותנים תועלת דווקא כשמפוררים אותם לחתיכות, וכך ההשגחה העליונה רצתה **שיפוררו אותנו לפירוים**. כדי להציל את העולם מהרעב, ולהוריד אותך למצרים בכבוד, רצה הקב"ה שהמשפחה תתפרק ואני ארד למצרים'.

וזה גם המסר מאחורי המתנה הראשונה: "יין ישן". יוסף לא שלח סתם יין אלא "יין ישן". הוא אומר לאביו: "היין הזה הוא בקבוק ישן. את הבקבוק הזה לא קניתי הבוקר כשהתגליתי בפני האחים. אפילו לא לפני מספר חודשים כשהם הופיעו בפני לראשונה, את הבקבוק קניתי לפני **עשרים ושתיים שנה**. כבר אז, במעמקי השאלו והכאב, כשהתגלתי מבור אחד בשכם לבור אחר במצרים, הייתי בטוח כי יום יבוא ונאמר **יחידיו "לחיים"** על כל הסבל הזה. עוד לא ידעתי מה ואיך, אבל הייתי בטוח שיש פשר לכאב".

נאלץ הקב"ה להחזיר את הילדים אליו בדרך אחרת, קשה ונוראה: "ועבדום וענו אותם" כפשוטו.

לעומת הרחיפות של המתכות הזולות, האמונה מתקשה להתחרות בדחפים המיידים של החומר האנוכי.

בדרך למתן תורה נדרשו ישראל להיפרד מהחומרים הזולים ולזעוק את האמונה. וכאן בא התהליך הכואב של השעבוד: מצוקה קשה (ל"ע) מכריחה להרים עיניים לשמים. להבין את קוצר כוחנו ותלותנו הנצחית בו. ראינו זאת במלחמה האחרונה (ושלא נראה עוד): הפחד שהשתרר ברחובות עורר נקודת עומק שלא הרגשנו הרבה שנים. פתאום היינו חייבים לחפור לתוך עצמנו ולשאול את השאלות הגדולות: למה אנו כאן? מדוע אנו נרדפים? ומה ייעודנו ההיסטורי?

שעבוד מצרים הפשיט את בני ישראל מהכול, אבל הפך אותם לעשירים. פתאום הרגישו כיצד הם סובלים כעם אחד, בני אברהם, יצחק ויעקב, וכנראה שבאמת יש בנו משהו. הם התרוקנו כלכלית, אבל התמלאו נפשית כשהרגישו שהם יכולים לצעוק לה' אלוקי אבותיהם.

אולם **אפשר להתברר בדרך נוחה**. ניתן לבחור תנור פחות צורב. הוא יכול למצוא את האמונה באמצעות מחויבות שלמעלה מטעם ודעת לשיעור תורה, כשנוח ולא נוח, ובאמצעות יגיעה בתורה עצמה, ואז השעבוד השלילי מתייתר.

סיפור מושלם: גביר נכנס למעונו של החפץ חיים וביקש עצה. לפני שנים ייסד קופת גמ"ח, אבל ההתעסקות גוזלת זמן ולכן הוא שוקל למסור את הניהול לידי עסקן בקהילה.

החפץ חיים פתח תהלים מזמור כג: "אך טוב וחסד ירדפוני כל מי חיי". ושאל מדוע מבקש דוד שטוב וחסד **ירדפו** אותו? הרי רדיפה היא כינוי לגורמים שדולקים **להזיק**? דוד היה צריך לבקש 'אך טוב וחסד **ימצאוני** כל הימים?' אלא משהו מוכרח **לרדוף**. החיים אינם יכולים להיות חופשיים ללא מחויבות, ולכן בקשתו של דוד הייתה שאם כבר להיות רדוף - אז מטוב וחסד. וגם אתה, סיים החפץ חיים לאותו גביר, תודה שהנך רדוף **לתת כסף** ולא חלילה להיפקד, להשיג כסף...

ליקוטי שיחות א/5: הכוונה האמתית שנתנו לאדם את דא-גות הפרנסה, משום שעל ידי זה נעשה שבור בעצמו ויוצא מהמציאות שלו - ונעשה כלי לאור הקדושה... במילא מובן **שהענין יכול להעשות גם ברגע אחד**, אם רגע אחד יפיק את הכוונה הפנימית שבזה ויפעל את מה שצריך לפעול.

מה זה אומר בתכל'ס? **מהו "עול תורה" עבור אדם בימינו?** הרבי מבאר (תורת מנחם ב/179): "עול תורה" פירושו **יותר מרגילותו**. טבע האדם שכל הוספה על הרגילות היא מאמץ בשבילו. אם הוא רגיל להגיע הביתה בשמונה בערב וללכת לאכול ולישון, כל שינוי בסדר היום לטובת הוספת שיעור תורה הוא שינוי בכל המערכות... נקבל על עצמנו הוספה בלימוד התורה ונזכה לחירות פנימית ואמיתית בגאולה השלמה ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים כפשוטו.

4. זוהר ג קנ"ג,א: וימררו את חייהם - היא התורה (שהיא חיינו). בעבודה קשה - זו קושיא, בחומר - זה קל וחומר, בלבנים - זה ליבון הלכה. ובכל עבודה בשדה - זו ברייתא [שהם דברי תנאים שנשארו מחוץ למשנה, כמו השדה]. שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנויה, הללו מכשירים ומטהרים והללו פוסלים ומטמאים.

מבאר הרבי:

ליקוטי שיחות טו/9-408: בשעה שיהודי יגע בעבוד דה הקשה של לימוד התורה, הוא יוצא ידי חובת העבודה הקשה של גלות מצרים ואינו צריך לעשותה בגשמיות... אולם לאחר סיום התקופה הראשונה, שנעשה חסר ביגיעה בתורה - התחיל שעבוד מצרים כפשוטו.

איך זה באמת עובד? מה הקשר בין "עמל תורה" שמחליף את "עמל דרך ארץ"? עלינו להיכנס לעומק התכלית של "שעבוד מצרים". כאן נוגעים באחת הסוגיות הכואבות בכל ההיסטוריה היהודית. למה נגזר השעבוד והרי **לא קדם שום חטא לשעבוד מצרים?**

ספר בראשית הוא ספר ישר ובנוי על סיבה ותוצאה. מידה כנגד מידה. אדם וחווה חוטאים ומגורשים מגן עדן. קין הורג את אחיו והוא נע ונד עד שנהרג בעצמו. חם מבזה את אביו ונענש. יהודה משתתף במכירת יוסף ונענש במעשה תמר וכו'. ואז מגיעים לספר שמות והקערה מתהפכת על פניה. עם שלם סובל 86 שנה, והם לא עשו שום דבר רע. גרוע מכך: גזירת "ועבדום וענו אותם" נגזרה כברית בין הבתרים עוד לפני **שהדור הזה נולד?** האם יש סבל בלא עוון?!

האברכנאל על ההגדה מלקט שמונה תירוצים לשאלה כמו: עונש לאברהם אבינו ששאל "במה אדע כי אירשנה" או עונש לשבטים על מכירת יוסף ועוד. ואולם הבעיה היא ש'החוטאים' עצמם - אברהם והשבטים - נחו בשלום על משכבם ואילו בניהם שלא עשו דבר חטפו 86 שנות שעבוד?

אדמו"ר הזקן בתורה אור הולך בדרך הפוכה (כביאורו השביעי של האברכנאל שם). שעבוד מצרים לא היה עונש, אלא זיקוק, בירור, הפרדה וטיהור. זה הכאב הראשון בהיסטוריה שלא היה תוצאה מהעבר, אלא להיפקד, **הכנה והכשרה לקראת ההקמה של עם ישראל במתן תורה**.

שלוש פעמים מתאר התנ"ך את מצרים בתור "כור הברזל" ומסתתר כאן רמז מהותי: כשמוציאים זהב מהאדמה, הוא מעורב במיני מתכות זולות כמו כסף, פלטינה, בדיל וניקל. במטרה לזקק את הזהב הטהור ולהפריד את המשוכח מהטפל, מחממים אותו בחום גבוה (1000 מעלות) וכך הזהב המוצק עובר התכה והמסה לנוזל והוא מופרד מתוך המתכות האחרות.

גם באדם יש זהב ויש מתכות זולות. יש בנו את הכוחות העילאיים של האמונה והאהבה והמסירות לאחרים, ויש גם אגו, ואהבה עצמית, ורצון לעונג חומרי וכו'. הבעיה היא שהזהב בטל בשישים

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il